

Az ó-örmény népies költészet. *)

I.

Folyamainak, a Cyrusnak és Araxesnek iránya egészen feltárja Örményországot a keleti világ felé. A Cyrus útat nyitott kereskedelmének a Kaspi-tengerre s India termékei e folyón jutottak el a Strabo által említett Sarapana várba, és onnan szerte a nyugati országokba. Az Araxes mintegy láncszemet képezett Örményország és Média, Perzsia s azon országok közt, melyekben az árja polgárisodás virágzott. E szomszédság volt közvetítője az örményeknél a perzsa tanoknak; az Araxes mentén tartotta még fenn magát a pogányság s annak kifolyása, az ó-örmény népköltészet azután is, hogy a kereszténység által Örményországba átplántált görög eszmék mindinkább eltörölték az ország többi vidékein a keleti szellem e primitív nyilatkozásának nyomdokait. Az Araxes medenczéje volt az örmény nemzet bölcsője, itt élte el nagyságának tetőfokát az állami önállóság rövid korszaka alatt, itt állottak legrégebb fővárosai, Ármávir, Válásbád, s a leghiresebb valamennyi között. Artaxata. Itt volt a színtere azon események legnagyobb részének, melyek emlékezetét az ó-örmény népies költészet maradványai őrizték meg az utókor számára.

Az időszámításunk előtti második századnak egy syr eredetű tudós írója, Mar Ibász Katina gyűjtötte első össze a legrégebb örmény költészetnek ezen emlékeit. Valarsaces örmény király tudni ohajtván, mely fejedelmek ültek ő előtte az örmény trónon, elküldte e tudós férfiút testvéréhez, Arsaces perzsa királyhoz avval a kéréssel, nyitná meg előtte

*) L. Éd. Dulaurier „Les chants populaires de l' Armenie“ cz. tanulmányát a Revue des deux Mondes 1882-ik évi harmadik kötetében és Emin J. K.-nak Moszkvában (1850) örmény nyelven kiadott értekezését „A régi Örményország történeti és népies énekei«-ről.

a királyi levéltárt, hogy feljegyezhesse mindazt, a mi Örményország ósrégi multjára vonatkozik. Ott voltak e levéltárban a történeti és népies énekek is, melyeket Örményország egykori hűbérúrai, az assyr uralkodók gyűjtettek össze, nevezetesen egy gyűjtemény, melyet Nagy Sándor rendeletére fordítottak chaldeai nyelvről görögre, s a melyből legtöbbet merített Valarsaces megbizottja. Elkészülvén a munkájával, visszatért urához, ki a munkát palotájában helyezteté el s becses kincs gyanánt őriztette.

Meglehető részét ezen ó-örmény népköltészeti szemelvénynek fenntartotta számunkra az ötödik század jeles örmény krónikása, Chorenei Mózes. Felhasználta ezenkívül a régi népköltészet azon alkotásait is, melyek hagyományként egyik nemzedékről a másikra átszállva, az ő idejében éltek még a nép ajakán. Azon költői elbeszélések szerint, melyeket Mar Ibász Katina az assyr fejedelmi levéltárban talált s utána Chorenei Mózes felhasznált, Háik, Bel assyr királynak bajtársa, elindulván Babylonból, északnak vette útját, s megtelepedett egy hegynek tövében, az Aghtamar-tengernek (Vántó) déli partjain, a hol szerteszórva élt még a föld különböző vidékein eloszlott első családoknak némelyike. Leigázta azokat s megvetette ekként alapját a későbbi Örményországnak, a mely napjainkban is a nemzeti nyelven Hájástán (a Háik-ivadékok országa) nevet visel. Unokája s utódja, Ármenág, tovább terjeszkedett éjszakkelet felé az Araxes völgyébe és a fia felépité e folyónak partján Armavirt, a Háik-dinasztiának székvárosát. Az örmények ezen első telephelyei szomszédosak lévén Ninive területével, nem csodálhatni, hogy e legregibb időkben csak nem mindig függési viszonyban állottak az assyrokhoz s a vallásuk is jóformán azonos volt.

Bizonyságot tesz erről a Szemiramisra (Samiram) vonatkozó költői legenda, melyet Chorenei Mózes tartott fenn. Az örmény hagyomány e királynét azon férfias jellemmel s érzékies tulajdonokkal ruházta fel, a melyeket Herodotnál s a többi görög íróknál is megtalálunk, de más regényes vonásokat is csatol hozzájuk, a melyek félreismerhetlen viszhangját képezik a királyné viselt dolgait magasztaló népies költeményeknek. Örményország — olvassuk Choreneinél — birodalmának tartományává s kedvencz tartozkodási helyévé

lett; „megszerette vidékeinek szépségét, levegőjének tisztaságát, forrásainak üdeségét, látképét a felséges folyamoknak, melyek szelid morajjal hőmpölyögtették a hullámaikat a viruló rónákon és völgyeken keresztül.“ Nyári lakhelyeül a Van-tó keleti partján várost építtetett, Samiramagierd-et, melynek fényes csarnokai versenyeztek Babylon palotáival. Az örmény krónikás fölemlíti, hogy a folyót és a várost összekötő út nagy kövekből volt készítve, melyek oly szorosán egymáshoz tapadtak, hogy az egész egy darabnak tűnt fel; hogy a termék és folyosók oly kemény sziklába valának vésve, a melyet manapság képtelen a vas megkarczolni; s hogy a kő felszínén nagy terjedelmű feliratok valának, mintha viaszszal bevont táblára vésték volna azokat. Egy szerencsétlen tudós Schulz, meglátogatván 1827-ben e helyet, igazolta az örmény krónikás leírását s újabb támpontokat szolgáltatott az örmény írók azon állításának, mely szerint Van azonos volt Semirámis városával.

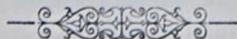
E királyné uralkodásától kezdve az örmény fejedelmek voltaképen csak helytartói valának az assyr uralkodóknak mindaddig, míg e helytartók egyike, Bárujr, Szgájortinak (az óriásnak) fla csatlakozott a ligához, melyet egy vitéz hadvezér, Arbaces méd helytartó hozott létre Sardanapal ellen. E király halálával véget érven az assyr birodalom, az örmény helytartó is függetleníté magát s önálló országot hagyott hátra utódai számára. Ezek egyikének, I Tigranesnek győzelmei képezik a további forrást, a melyből előszeretettel merített az ó-örmény népies költészet. Fennmaradt emlékei szerint megirigylé dicsőségét a méd király; de előre is látván, hogy fegyverrel nem győzheti le, cselfogáshoz nyult; feleségül kérte és nyerte Tigranes nővérét s általa próbálta meg udvarához csalni az örmény királyt. Tigranes nővérenek értesítése folytán kikerülte a kelepczét; bosszút esküdött a csalárd méd király ellen s Cyrus perzsa fejedelem segítségével le is győzte őt. Mar Ibasz Katinának Chorenei által idézett elbeszélése eddig megegyezik Xenophon tanúság tételével; de az, hogy az ütközetben Tigranes kezei alatt vérzett el a méd uralkodó, tisztán a költői hagyományra vezethető vissza, mert a görög történetírók szerint Astyages méd király túlélte bukását. A Tigranes által fog-

lyül ejtett s a „Nagy hegy“ (Ararát) s az Araxes folyó közti vidéken letelepített médekhez is egész sora fűződik az örmény költői legendáknak, melyek nyomaival találkozunk is Chorenei munkájának egyes lapjain. Tigranes ivadéakai perzsa fennhatóság alatt tovább kormányozták Örményországot Váhe-ig, az utolsó Háik-sarjig, ki a macedon Nagy Sándor hadai ellen való védekezésben hullott el. Ettől kezdve az Arsacidák hatalomra jutásáig, a keresztény időszaámítás előtti második századig a belvillongások egész sora pusztítá Örményországot, a melyeknek közepette a népies költészet muzsája is egészen elnémult. Legalább Chorenei Mózes, az örmény költői hagyományok fáradhatlan nyomozója, mitem jeyzett fel ezen időszaaból.

Két arsacida-fejedelem, II Artaxes és fia, Artabazes (Ártávázt) idejében éledt ismét új életre az ó-örmény népies költészet. Az elsőnek bizarr sorsa, a másodiknak gyászos vége magyarázatát adják ezen újraéledésnek, a mely csak hamar véget is ért. A kereszténység terjedése, a római hadaknak gyakori megjelenése Örményország földjén új eszmekört tárt fel, a mely lassanként háttérbe szoritotta a keleti szellemnek költői nyilatkozásait. S végleg elnémultak a nép dalnokai, midőn a kereszténység sujtó ítélete ránehezedett az ősrégi, lényegökben pogány hagyományokra. De az ősidők költői legendái fennmaradtak még jó ideig a nép ajakán s még az ötödik században is el valának terjedve a társadalom előkelőbb osztályainál is. Maga Chorenei a Bagratida-házbeli Izsák herceget, kinek számára a könyvét írta, ismételve szemrehányással illeti a képtelen legendák túlhajtott kedveléseért. A ő tanúsága szerint nagy becsülésben állottak még akkor az ősrégi dalok az ország egyes vidékein, nevezetesen a Médiával és Persiával határos Koghten tartományban, a pogányság utolsó menedékhelyén. Egy népies költemény-töredék, melyet a szóhagyomány a tizenegyedik századig megőrzött s Magistros Gergely herceg ekkoron feljegyzett, végső hagyománya az ó-örmény népies költészetnek.

— A második közlemény jövő füzetünkben. —

Dr. MOLNÁR ANTAL

Verzereskul Oxendius (Auxentius)

aládi felszentelt örm. kath. püspök.

II.

Oxendius 1691-ben püspökké szenteltetvén ¹⁾ székhelyét Beszterczére tette, a hol sok küzdelme volt most már nem az övéivel, hanem a szászokkal, kik az örményeknek Beszterczére lett megtelepedését rossz szemmel nézték. Ő maga 1692 junius 30-án kelt levelében panaszt emel a szászok ellen. ²⁾

A megtérés munkája már be lett végezve. Az akadályok e részben egészen elhárítottak. Oxendius, ki övéinek nemcsak szorosabb értelemben vett főpásztora, hanem mindennemű viszonyaikban tanácsadója és vezetője volt, most társadalmi viszonyaik állandósítására fordította gondját. Azt akarta, hogy övéi várost alapítsanak, hová hivei — mintegy központban — csoportosulván, együttes erővel köz-épületeket és humanistikus intézeteket alapíthassanak; mert a szászok közt Beszterczén békét és nyugalmat nem élvezhettek. De midőn népe érdekében fáradozik és bejárja övéinek letelepedési helyeit vigasztalva és utasítva őket — foglyúl viszik Törökországba, hol három éven keresztül nyomorgott, ³⁾

¹⁾ 1691 Օգոստոսիս վրդպոյն ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոսի և վարդապետի Արքեպիսկոպոսութեւ ուխտիս 30.—1691-ben július 30-án szenteltetett fel dr. Oxendius, Vártán érsek által püspökké. (Stephanovics évkönyve.)

²⁾ Symbolae, volumen II p. 922. Litteris d.d. 30 jun. 1692 conqueritur Oxendius, quod armenis Bistricii hospitia denegentur. (A. Pr. St. Esztergom, primási levéltár.)

³⁾ Ortus et progressus I. 67: Sed en! dum ita pro salute gregis Domini praesul vigilantissimus excubat, vinctus pro Deo, pro Caesare, pro Religione in Turciam abducitur: ubi triennium integrum iis conflictatus miseriis, quas barbari christianis inferre solent, libertate demum donatus est. Laudavit Oxendii vitrutem Imperator Leopoldus ac in Praesulem Deo, Caesari, Religioni fidelem, augustos contestaturus favores jus extruendae Armenopoleos in Transylvania petenti concessit. Probavit quoque digna tanto Caesare conjunx Eleonora, et episcopalibus ornatum indumentis Vienna dimisit. Extant ea hodie dum Armenopoli, et luculentum Augustissimi in Oxendium, armenamque gentem favoris exhibent monumentum.

Religio, 1860 II. félév 51 sz. Verzireshky . . . a törököktől elfogatván, három évig foglyoskodott; de a karloviczi békekötés

azonban a karloviczi békekötés után kiszabadulván Bécsbe ment, hol I Lipóttól engedélyt nyert egy örmény város alapítására, Eleonora császárné pedig a sokat szenvedett püspököt egyházi ruhákkal ajándékozta meg, mely ruhák jelenben is egyházunk kincsét képezik.¹⁾

Most az övéinek lelki és anyagi javát szíven hordozó főpap, — úgy is az engedély egy örmény város alapítására már kezében volt — a hely kijelöléséről gondoskodott. Előbb a választás Görgény falúra esett, hová egy kis időre — a beszterczei szászok akadékoskodásai következtében — székhelyét is áttette; itt volt háza, malma, és birtoka is. Azonban később alkalmasabbnak találván erre Szamosújvárt, ezt jelölé ki az alapítandó örmény város helyéül. Ő volt az el-

(1699 január 26) következtében kiszabadult és Leopold császártól Szamosújvár felépítésére nemzete számára felhatalmazva, Eleonora császárnétól pedig pöspöki diszruhákkal és egyházi öltönyökkel megajándékozva Erdélybe visszajött, hol főpapi kötelességeit tovább folytatta.

Historia A. Tr. p. Lukácsi I. 72: Sed dum ita pastoralis muneris partes zelosus Praesul explet, a Turcis Transilvaniam concursantibus captus vincetusque in Turciam abducitur, unde post toleratas integro triennio¹⁾ captivitatis aerumnas liberatus in praemium contestatae in Deum et Caesarem illibatae fidelitatis a Leopoldo Magno jus condendae urbis Armenopolitanae obtinuit. Cujus aedificandae locum Oxendius ad Szamosújvárinum delegit, primusque Ipse domum erexit, quae deinde in aedem consecrata, quoadusque moderna eodem in loco assurgeret Sanctissimae Trinitatis Basilica pio fidelium coetui, sacra ritu armeno obeunti inserviit.

¹⁾ „Европа бэци өрмэны лэп): Արքեմոս իր եպիսկոպոսական անոնը Պիսթրից քաղաքը հաստատեց եւ շատ անձնամուկը ու անխնջ աշխատանքը ջանաց, որ Դրամսիլուանիայի Հայերը ժողովէ, ծաղկեցցնէ, յառաջ տանի եւ ապիսկոպոսատու զին անդամ վերնա եկաւ ու Լեւոպոլոս ա.կայսրմէն — ինչպէս վերը գրուցեցինք — Կերպ քաղաքը շինելու հրաման տուաւ, ինք իր իմաստուն եւ ծանր վարմամբ թէ կայսր եւ թէ Էրեւնոս կայսրուհիս արջելու մեծ ջանքով ստացաւ, որոնք Արքեմոս եպիսկոպոսին փառաստը եպիսկոպոսական գրեւտներ հազցեցնելով անանկ իր տեղը կարեց: Oxendius püspöki székhelyét Beszterczére tette és sok önfeláldozó s folytonos munkálkodása által arra törekedett, hogy az erdélyi örményeket együvé gyűjtse, virágzó állapotba helyeztesse, előmenetelüket eszközölje; e végből a legelső alkalommal Bécsbe ment és I. Lipót császártól — mint feljebb említők — engedélyt nyert Szamosújvár városa építésére, Bölcs és erélyes buzgalma által mind a császár, mind Eleonora császárné előtt nagy tekintélyvel birt, ki is Auxentius püspököt felséges püspöki ruhákkal feldiszítve bocsátá haza.

ső, ki házat épített magának mostani főegyházunk jobb oldali részében, mely halála után templommá alakítottatott át. Ő mérette ki saját izlése szerint az általa hozott mérnökkel az utcákat, azután felhívta híveit, hogy Besztercze-, Görvény-, Felfalú-, Petele-, Bátosból ide települjenek meg és építsenek maguknak házakat. Hívei engedelmeskedtek főpásztori felhívásának és csak hamar az egykori falú (Gerla) helyén egy szép kis város emelkedett. A történelem mindig elismeréssel fog megemlékezni Verzereskul Oxendis püspök-, Szamosújvár város alapítójáról és mi örmények hálával és kegyelettel tartozunk emlékének.

Püspöki ténykedésének több emlékét birjuk. A szamosújvári örm. kath. egyháznak van egy mozdítható oltárköve (altare portatile), mely általa consecráltatott; hátirata ez: „Altare hoc consecratum est a Rev. P. Oxendio V. Eppo Al. et Vic. Aplico, cui inclusae sunt reliquiae SS. M. M. . . . et 1695, 2. 7-bris.“ Ő szentelte pappá Czifra Luszig Jakabot, ki 10 évig volt Gyergyó-Szent-Miklós örm. kath. plebánosa; ez 1719 szept. 6-án halt el. ¹⁾ Ő nevezte 1708 július 20-án erzsébetvárosi plebánossá Edelbej Jánost. ²⁾

De nemcsak az örményeknél, hanem a róm. katolikus híveknél is végzett püspöki functioikat; ³⁾ mert Ilyés András

¹⁾ Gyergyó-Szent-Miklósi örm. kath. parochia története: *Իստորիա (Օգովնոխոս սլոճարկնց Պօջանցի) ձեռնադրի պ. տ. Յակոբն Լուսիկեան շիֆուսյնց եւ մնայաստնն ի պաշտօնի նոգաբարձութեան զամս տասն եւ մնամսի ի ժամանակի ժամամաւանն սասի օրործով յամի տն. 1719. սկստեմբերի 6.* Általa (Bocsánczi Verzár Auxentius) szenteltetett fel tiszt. Czifra Luszig Jakab úr, ki itt maradt, mint lelkész 10 éven keresztül, meghalt itt Gyergyó-Szent-Miklóson a pestis idejében 1719 szept. 6.

²⁾ Historia Armenorum Tr. lap. 79: Jonas hic Sebastianus instituta anno 1721 die 10 junii Elisabethopoli visitatione, statuit inter alia, ut loci Parochus Joannes Ebildej a piae memoriae Armenorum Episcopo Oxendio anno 1708 die 20 julii in Parochum nominatus, duas tertias proventuum dictae Ecclesiae partes percipiat.

³⁾ Ortus et pr. l. 67: Nec ritu solum armenico, verum etiam latino ab exule Transylvanorum Episcopo rogatus, antistitis religiosissimi munia plurimò cum animarum emolumento exercebat.

Theodorovich Simeon gyergyó-szent-miklósi örm. kath. plebános felterjesztése B. Zorger György (1729–1740.) erdélyi püspökhöz 1735 október 23-ról: Pie defunctus Eppus armenorum Oxen-

erdélyi róm. kath. püspök 1697-ben kénytelen volt az erdélyi kir. kormányzéknek Tordán 1697 jul. 30. kelt felhívása folytán Erdélyből kimenni.¹⁾ Oxendius püspök consecrálta a ferenczrendi szerzetesek mikházi templomát;²⁾ szentelt Székelyföldön harangokat,³⁾ és általában másutt is főpásztori ténykedéseket vitt véghez.⁴⁾

dius hic in Transylvania fuit missionarius apostolicus non solum armenorum, sed et catholicorum Romanorum. Quem bene norunt quidam etiam num superstites. Praefatus Eppus fuit, qui primus hic in Transylvania armenos in unionem reduxit.

¹⁾ Schematismus venerabilis cleri dioecesis Transsilvaniensis 1844 Claudiopoli pag. XXIX: Andreas Illyes nominatus Episcopus Transsilv. 19 Jan. 1696 Dioecesim ingressus ad castellum Alvincz introductus . . . verum a. 1697 per illius temporis R. Gubernium migrare jussus est litteris . . . Kegyelmedet exofficio nostro et commissione Dominorum statuum et Ordinum — szeretettel követvén kérjük ez Hazánkból kimenni ne nehezteljen.

²⁾ Hist. Domus seu Conventus Szamosújváriensis: Oxendium missionarium sibi episcopum consecrari erogavere . . . Pontifex votis eorum lubens annuit, qui posteaquam Leopoli Eppus consecratus est Plura oratoria erexit. Ecclesias catholico ritu consecravit, inter quas praecipua numeratur nostra Ecclesia Mikháziensis.

³⁾ Csikrákosi parochialis jegyzőkönyv (kézirat): Anno 1710 die 19 Octobris Kisasszonymegyebeli 3 harangot szentelt méltóságos örmény püspök Oxendius uram ő nagysága. Az nagyobb harangot szentelte Kisasszony tiszteletjére, a középsőt sz. Jakab tiszteletjére, az harmadikot a legkisebbet, a mely most az templom híján van, — Sanctúsva való — Sz. József tiszteletjére, mely is noha most az templom híján van, mindazáltal az mádэфalvi puszta kápolnájé, melyet néhai Szentes András felesége vett volt.

⁴⁾ Nilles jézustársaságbeli atya a magyarhoni keleti egyház viszonyait tárgyzó, nagy gondnal szerkesztett munkájában említést tesz a felső magyarhoni tábori missioról (missio castrensis) szóló függelékben arról, hogy e missio évkönyvei szerint 1699 úrnapiján az örmények püspöke, ki több mérföldnyi távolból jött a missio székhelyére, 3 pap segédlete mellett vezette a körmenetet és vitte a körmenetben a legméltóságosabb Oltáriszentséget.

(Symbolae, volumen II p. 1052: Anno 1699 Processio theophorica ab anno 1542 non visa hoc anno institui coepto . . . solemniter ad disposita debito ornatu altaria deducta est. . . In ea primum Illmus et Rmus D. Armenorum Episcopus a compluribus miliaribus huc advena adstitibus tribus presbiteris inter collucentia copiosa luminaria venerabile Sacramentum detulit pietatem catholicam demirantibus et depraedicantibus ipsis acatholicis. — Bécsi császári könyvtár 11968 sz. kézírata.)

Különbén az, hogy mily tekintélye, befolyása volt nemcsak övéi előtt, kitűnek azon hiteles feljegyzésekből, melyek egyes, nagy fontosságú megbizásokról szólnak. Kapi Gábor jézustársaságbeli atya, mint az erdélyi missziók főnöke Kolozsvártt 1701 márczius 14-én kelt és Kolonics bíbornokhoz (1695—1707 esztergomi érsek) tett felterjesztésében említi, hogy a rábizott oláh-unio-ügyében tárgyalt az Erdélyben letelepedett egyesült örmények püspökével, ki az oláh nyelvben teljes jártassággal bírván azt állítja, hogy az Athanasius püspök által kiadott könyvben több tévelyt talált mind a hit, mind az unió ellen.¹⁾

1703-ban Rabutin tábornok megértvén a székelyek lázadását az örmény püspököt küldi ki Mikes Mihálylyal, hogy a székelyeket csendesítsék le. Azonban mindkettőt Herman nevű szász faluban elfogják. Erdélyből Rákoczihoz viszik; Mikes Mihály kuruczczá lesz; az örmény püspököt is kényszeríté Rákoczi, hogy álljon hűségére; de mivel erre rábirni nem tudta, sokáig foglyúl tartá és csak azután bocsátá el.²⁾

Oxendius munkássága minden irányban igénybe volt véve. Hogy a műveltséget, szorgalmat, az erkölcsös hitéletet övéi közt terjeszsze, társulatokat alapított, melyeknek alap-

¹⁾ Symbolae, volumen I. pag 263 Relatio ac votum Gabrieliſ Kapi S. J. Superioris missionum dacicarum. »Sum hic locutus et ipse cum Domino Reverendissimo armenorum unitorum in Dacia episcopo multo satis de toto hoc negotio valachico; qui linguae valachicae peritus bene, ait rebertos a se errores plures et contra fidem et unionem in libro alphabetico, quem D. Episcopus Athanasius edí curavit.

²⁾ Miklósvárszéki nagyajtai Cserei Mihály Historiája 326 327 General Rabutin megértvén a székelyek rebellioját, az örmény püspököt Mikes Mihálylyal, ki háromszéki főkapitány, de akkor Szebenben vala, kiküldi, hogy menjenek ki a székelységre és csendesítsék meg a rebelliot. Egynehány német kíséré vala őket. Mikor közel Brassóhoz érkeztenek vala, a háromszéki kuruczok Hermán nevű szász faluban lévén, hírekkel esék Mikes jövetele, sok száran eleiben menének; a németek békével elszaladának Brassóban, Mikes Mihály beteges lévén, elfogatók az örmény püspökkel együtt. . . . Erdélyből kiviszik Rákoczihoz, ott csakhamar kuruczczá lön. . . . Az örmény püspököt is eléggé kényszergeté Rákoczi, hogy az ő hűségére álljon, de rá nem veheté; sokáig raboskodtatá, utoljára elbocsátá, Bécsben felmene, onnan Erdélybe vissza.

szabályait ő maga készítette. Így alapította meg 1700 augusztus 1-én Szamosújvárt a timár vagy-is Istenünk szent anyja mennybemeneteléről nevezett társulatot. Arról, hogy e jelentékeny társulatot nagynevű püspökünk alapította, nemcsak a timártársulat birtokában levő alapítási oklevél,¹⁾ melyben világosan van említés téve arról, hogy a püspök bizonyos esetekben teljes intézkedési joggal bír — hanem azon okmány is tanuskodik, melylyel a nevezett társulat tágabb működési körrel dr. Stephanovics (Roska) István püspöki helyettes, stanislai prepost és az erdélyi örmény egyházak apostoli visitátora által 1729 szept. 6-án újra szerveztetik. E társulat alapszabályai szerint (kötelességek VI. pont.) a tagok kötelessége: hogy Oxendius püspökért, — ki a társulat alapítója volt, ki Szamosújvár városát felépítette és népe lelki jólétéről gondoskodott — évenként két szentmisét szolgáltassanak.²⁾

A szamosújvári timártársulat eme kegyeletes megemlékezésének sok éven át eleget is tett.... Kívánatos, hogy e társulat, mely annyi jót művelt, szerezzen az alapszabály ezen pontjának érvényt és rojja le ezután is kegyelete adóját jóltevő apítója iránt.

(A befejező közlemény jövő számunkban.)

BÁRÁNY LUKÁCS.

¹⁾ *Մաշխազործի եղբայրակցութեան . . . սահմանաց եւ կանոնաց . . . , մատենագրութիւն զորս կարգեաց մեծապայծառ եւ ամենասպասիւ տր. Օգովնտիսու մրծարննց վարդապետ եպիսկոպոս Արամիտոյ էւ սո մերաց ինս, որք նն ի սփիւռս Դրամսիլվանիոյ սրբազան փափին վէզիլ եւ փոխանորդ. Յամի ներմարմնութեան Փրկչին 1700 Օգոստոսի 1. A timártársulat működési körének s alapszabályainak könyve, melyet nagyságos és nagytiszteletű dr. Verzereskul Oxendius aladi püspök és a miénkeknek, kik Erdélyben telepedtek meg, apostoli vicariususa — szerkesztett.*

²⁾ *A szamosújvári timár-társulat alapszabályai 6-ik pontjában ez áll: Ամենասպասիւ տր. Օգովնտիսու եպիսկոպոսին նոզուն նամար, որնոր այս եղբայրութեան առաջին սահմանին էրիլ, ու այս քարտիս շինման ու ժողովրթեան նոզևոր աշկին պատճառ էրիլ. պիտան ամն տարի երկու պատարագի: — Nagytiszteletű Oxendius püspökért, ki e társulatnak első kezdeményezője volt, ki e várost alapította s a nép lelki javát előmozdította, évenként két szent misét fognak szolgáltatni.*

Az álomlátó.

— Örmény rege. —

Volt egy ember, kinek felesége és egyetlen fia volt. A fiú este lefeküdt s midőn reggel fölébredt így szólt anyjához:

— Anyácskám álmot láttam, de nem beszélem el neked.

Az anya kérdé: — Miért nem?

— Nem akarom, s punctum.

Az anya jól elverte a fiút.

Ekkor atyjához ment és így szólt: — Apácskám álmodtam valamit, de nem mondtam el anyámnak és neked sem mondom el.

Az apa is jól megverte a fiát.

A fiú feldúzta az orrát s elfutott a háztól. Ment, mendegélt egész nap; egy vándorral találkozva így szólt:

— Isten áldjon meg! Amaz felelt: — Isten áldjon!

— Álmodtam valamit, de sem anyámnak, sem atyámnak nem beszéltem el, neked sem mondom meg. Evvel tovább ment. Végre az Emirhez ért s így szólt hozzá:

Emir álmodtam valamit, de se anyámnak, se atyámnak, se a vándornak nem mondtam el, neked sem mondom el.

Az Emir elfogatta a fiút s bezáratta a padlás-kamrába

A fiú valahogy egy kést szerzett s a padlózatot faragni kezdte.

Mind faragta, faragta míg az Emir leányának szobája felett egy lyukat vágott ki. A leány épen egy tál ételt födött bé és kiment.

A fiú leereszkedett a lyukon, megette az ételt s visszamászott kamrájába.

Így tett az első, második, harmadik és negyedik nap, s az Emir leánya el nem képzelhette, hogy ki eszi meg ételét. Egyszer elbujt az asztal alá s látja, hogy egy ifjú száll alá s ez eszik tányérjából. A leány nekimegy és kérdé: — Ki vagy te?

Az ifjú felelt: — Álmot láttam, melyet se anyámnak, se apámnak, se a vándornak, se az Emirnek nem beszéltem el. Az Emir a padlás-kamrába záratott. Most jóakaratodtól függ minden, tégy ahogy akarsz.

Az ifjú a leányra tekintett és megszerették egymást s aztán — az ember gyarló — csak hamar elfelejtkeztek önmagukról.

Ez időben jött a nyugati király a keleti királyhoz látogatóba, hogy leányát fia számára megkérje. A király nem volt hajlandó oda adni. A nyugati küldött egy vaspálczát, melynek minkét hegye egyenlő volt és azt izente: — Melyik a pálczának alsó és felső fele? Ha eltalálsz jó, ha nem úgy leányodat magammal viszem.

A király mindenkit megkérdezett, de senki se tudta megmondani. A királyleány elbeszélte kedvesének az esetet, mire az így szólt: — Eredj, mond meg atyádnak az Emirnek, hogy vesse a pálczát a tóba, a nehezebb vége a fenékre száll le, s ekkor küldjétek vissza a nyugati királynak.

Csakugyan kisült, hogy az ifjúnak igaza van; a követek visszatértek királyukhoz.

Erre három lovat küldött amaz vissza. Mind a három egyszínű és egyforma növésű volt s az üzenet így hangzott: — Melyik ezek közül az egy éves, melyik a két éves csikó, és melyik a törzs? Ha eltaláljátok jó, ha nem elviszem leányodat.

Összegyűlt minden bölcse az országnak, de egyik sem tudta közülök megfejteni. A király azt sem tudta, mit tegyen.

A királyleány kedveséhez ment, hogy megkérdeje őt: — Tudod-e, hogy el akarnak erővel vinni? — szólt — és elbeszélte az egész dolgot.

— Eredj — szólt az ifjú — s mond meg atyádnak, hogy kössen össze egy csomó szénát, mártsa vízbe, fecskendezze meg sósvízzel s este tegye a lovak elébe. Reggel az anya fog először kilépni az istálóból, utána a két éves s legutóljára az egy éves.

Megtettek mindent úgy, ahogy a fiú mondta s elküldték a feleletet a nyugati királynak. Ez várt egy darabig, azután küldött egy aczélpáizst és kopját azon izenettel: hogy ha evvel a kopjával keresztül szurják a páizst, úgy oda adja leányát a keleti király fiának, ellenkező esetben küldje el leányát a fiának.

Roppant nép gyűlt össze s köztük az Emir is, de hasztalan minden akarat, a páizst sehogy se tudták keresztül

furni. A királyleány ekkor beszélt atyjának fogoly-kedveséről, s a király magához hívatta őt. Az ifjú a kopját a földbe szurta s a paizszsal olyant ütött reá, hogy rögtön keresztül lyukadt.

Mivel a királynak nem volt fia, ezt az ifjút fogadta örökbe s őt küldte Nyugat királyához, hogy az ígéret szerint leányát elhozza.

Az ifjú ment, mendegélt, — meddig? arról hallgat a krónika; — egyszer lát egy embert, ki a fülét a földre téve hallgatódzott.

Az ifjú megszólította: — Ki vagy te?

— Én az vagyok — felelt — ki mindent megtud, a mi a világban történik.

— Ez aztán a derék legény! — szólt az ifjú, mindent tud, a mi a világban történik.

— A derék legény az, a ki az aczélpauzst az aczélpauzjával átfurta.

— Az én vagyok — szólt az ifjú — legyünk testvérek.

És együtt indultak tovább. Mentek, mendegéltek míg látnak egy embert, kinek mindkét lábára malomkő volt kötve s míg egyikkel Chisánba, a másikkal épen Stambulba lépett.

— Na ez már derék legény! — kiáltott fel az ifjú. — Egyik lábával Chisánba, másikkal Stambulba lép.

Amaz felelt: Én nem vagyok derék legény, hanem az a derék, a ki az aczélpauzst az aczélpauzjával átfurta.

— Az én vagyok — szólt az ifjú — legyünk testvérek.

Már most hárman voltak és mentek, mendegéltek míg egy malomhoz nem értek. A malomnak hét köve örölt gabonát s mindazt egyetlen ember ette meg, mialatt folytonosan mormogott: óh atyám, meghalok éhség miatt!

— Ah, ez már derék legény! — szólt az ifjú. Hét malomkő öröl neki s még sem lakik jól.

— Én nem vagyok derék legény — felelt amaz — hanem az a derék, a ki az aczélpauzst az aczélpauzjával keresztül szurta.

— Az én vagyok! Legyünk testvérek.

Most már négyen voltak. Mentek, mendegéltek s találtak egy embert, ki az egész világot vállaira vette s épen felakarta emelni.

— Na ez már derék legény — szólt az ifjú — az egész világot a vállaira vette s felakarja emelni.

— Én nem vagyok derék legény, hanem az a derék, ki az aczélpaizt az aczélkopjával keresztül furta.

— Az én vagyok, legyünk testvérek.

Most már ötön voltak és mentek, mendégéltek. Végre találtak egy embert, ki a patakban feküdt s a vizet mind kiitta, s még hozzá kiabált: óh atyám, meghalok a szomszúság miatt!

— Na ez már derék legény — szólt az ifjú — kiiszszá az egész folyót s még sem elég.

— Én nem vagyok derék legény, hanem az a derék, ki az aczélpaizt, az aczél-kopjával keresztül furta.

— Az én vagyok, legyünk testvérek.

Most már haton indultak útra. Mentek, mendégéltek s találtak egy pásztort, ki tilinkóját fujta s hegyek, völgyek, mezők s erdők, emberek és állatok tánczoltak reá.

— Na ez már derék legény! Hegyeket, völgyeket megtánczoltat.

— Én nem vagyok derék, hanem az a derék, a ki az aczélpaizt az aczélkopjával keresztül furta.

— Az én vagyok, legyünk testvérek.

Tehát heten voltak és így mentek tovább.

Emezek kérdék a királyfiút: — Testvér, ki átfurtad az aczélpaizt: merre vezet Isten útunkat?

— Megyünk a nyugati király leányát elhozni.

— Csupán csak te érdemled meg őt — feleltek.

Elmentek a király kastélyába, hogy elhozzák a leányt, de a király sehogy sem akarta azt odaadni. Összehívta egész udvarát s elmondta, hogy ezek leányáért jöttek s bizonyára nem lesznek éhesek, legfőlebb egy-két falatot fognak enni. Bé kell főtni husz kemenczébe és mindegyikbe kenyeret sütni s huszonegy fazék ételt főzni. Ha mind megeszik, nekik adja leányát.

A hét testvér külön szobában volt. A hallgatódzó a padlóra tette füleit s meghallotta a király szavait és szólt az ifjúhoz:

— Hallottad mit mondott a király?

— Hogy tudjam én azt te kárhozott? Hisz nem vagyok veled egy szobában.

— Megparancsolta, hogy husz kemenczében kenyeret süssenek s huszonegy fazék leves készüljön, s ha megtudjuk enni, csak úgy adja ide a leányát.

Az, a ki a hét malomkő örletjét megette, beleszólott: Ne féljete! én előre megyek s mindent, mi kezem ügyébe esik, felemésztek s még kiabálni is fogok, hogy: óh atyám, meghalok az éhség miatt!

A mint a király ezt meglátta, ijedve kiáltott fel: jaj pusztítsa el őket az Isten, meg kell szöknünk előlük!

Összehívta embereit s elrendelte, hogy az egész házban csináljanak tüzet, hintsék be hamúval, földjék be nemez-takaróval. Ha este belépnek bizonyára összeégnek mind.

A hallgatódzó mindent meghallott s kérde az ifjút: — Hallottad mit mondott a király?

— Nem: hogyan is halljam!

A hallgatódzó elbeszélte.

Az a testvér, ki az egész folyót kiitta, beleszólt: — Megyek és tele iszom magamat s előttetek lépek a szobába. Annyi vizet fogok kiköpní, hogy az egész házat tengerbe borítom.

Estére kelve a király hívatta őket s kérte, hogy a nekik rendelt szobába menjenek nyugalomra. A vizivó ahogy feltátotta a száját, az egész szoba megtelt vízzel, úgy hogy más szobába kellett menniök.

A király egészen magán kívül lett s azt sem tudta, hogy mit csináljon. Összehívta ismét embereit, de ezek egyhangúlag kiáltották: — Történjék bármi nem adjuk oda herczegnőnket.

A hallgatódzó meghallván mindezt, szólt a királyfihoz: Testvér, hallottad mit mondott a király?

— Honnan hallottam volna!

— Tehát halljad: Történjék bármi, a leányt nem adják ide.

Az a testvér, ki az egész világot vállain hordta, szól: — Várjatok, én elhozom! Felrakom magamra egész házat és országát s elviszem.

Hátára vette a kastélyt s tovább ment. A pásztor elkezdett tilinkóján játszani és hegyek, völgyek tánczoltak reá

s az, a ki malomköveket hordott lábain, előre ment; így indultak vig láрма közt haza felé.

A király sirt s kérte kastélyát vissza. — A leányt vigyétek, megszolgáltatok érte, de kastélyomat adjátok vissza.

A királyi kastélyt ott hagyták, a pásztor elhallgatott s hegyek, völgyek, mezők és erdők megszűntek táncolni. A királykisasszonyt magukhoz vevén elindultak. A hősök közül mindenik a maga lakására tért vissza s az, a ki az aczélpaizt aczélkopjával furta keresztül, a király leánynyal a keleti királyhoz ment. Amint hazaért látta, hogy otthon hagyott hercegnéje fiat szült, tehát őt is feleségül vette.

A mint este lefeküdtek így szólt magában a királyfi: — Egyik oldalomon is egy nap van, másik oldalomon szintén nap, s keblemen egy fénylő csillag játszik.

Reggel elhivatta szülőit s velök a király elé menve mondá: — Most elbeszélem nektek álmomat. Láttam álomban, hogy mindhét oldalomon egy-egy nap volt s egy ragyogó csillag keblemen játszott.

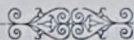
— Ilyen álmod volt? — kérdék amazok.

— Istenemre, olyat álmodtam!

Az égből három alma hullott alá; egyik a mesemondó é, másikat vette el az elmeséltető, a harmadikat kapta a meghallgató.

ÁBGÁR HOHÁNNESZIÁN után németből

HARMATH LUIZA.

Luszineán Leo József herceg.

ALuszineán örmény királyi családot Párizsban nem rég nagy veszteség érte... Luszineán Leo József Ő fenségének — ki 57 évet élt — jó lelke október 12-én (1887 Saint-Denis) szállott fel Teremtőjéhez, földi maradványai pedig ugyanazon hó 14-én temették el Per-Lasez-ben a nagynevű Luszineán család sírboltjába. Mély gyászba borultak nemcsak nemzetfelei, hanem azok is, kik magas személyiségét közelebbről ismerték.

A párisi francia lapok közölték tanulságos életrajzát.

Luszineán Leo herceg már gyermek-korában jelét adta kiváló tulajdonainak. Nagy család ivadéka lévén, nagy gondolatokkal foglalkozott. Számító ész- és jelentékeny pénzügyi tehetségnek tartották. Szándéka volt az oszmán császárságban földhitel-intézetet alapítani; a tervezetet ki is dolgozta a francia földhitel-intézet igazgatója Fremi-vel, de az 1870-dik évi háború a terv végrehajtását megakadályozta.

A herceg, Duzothuá és az ismert bankár Szejlier társaságában éveken át látta el az oszmán hadserget és a tengerészeti miniszteriumot a szükségességekkel.

1870-ben több mint 2 millió frank veszteséget szenvedett; mert a francia-porosz háború ideje alatt a francia gyárak megszüntették munkásságukat és így — a török kormány nyal szemben elvállalt kötelezettségének eleget nem tehetett....

Most egészsége hanyatlani kezdett; azért a munkától elhuzódván, csendes napjait Saint-Denis-ben töltötte.

A párisi „Gil Blas“ a többek közt ezeket írta Ő felsége halála alkalmából: „Luszineán Leo herceg, ki Saint-Denis-ben halt el, a Luszineán család ifjabb ágának, mely a ciprusi, jeruzsálemi és örményországi királyok egyenes származéka — feje volt.“

Ma a Luszineán királyi család feje: Luszineán Guido (Guy) herceg Ő fensége, az a nemes személy, ki egészen párisi; ki barátja az irodalom- és művészetnek és kinek neve kapcsolatban van Hugo Victor nevével. Tudva van ugyanis, hogy a nagy költő drága életének utolsó 10 évét Ejlo fái között azon kedves palotában töltötte, melynek tulajdonosa Luszineán Mária hercegnő, a Meluszin-rend*) nagy úrnője. („Armenia.“)

SZONGOTT KRISTÓF.

*) Meluszin (régén így ejtették ki e nevet az örmények: *Ulu melushu*, Mer Luszín, holdunk, Holda) volt a Luszín-eán család ősanja.

A Luszineán királyi ház Meluszín név alatt rendet alapított, melynek jelvényeit most Párisban a Luszineán család osztogatja. A „Le Sauveteur“ havi folyóirat — mely 23 év óta az erényt és vitézséget jutalmazó, a veszélyből szabadító és a t. emberszerető társulatok közlönye — deczemberi számában olvassuk, hogy Luszineán Mária hercegnő a mondott folyóirat szerkesztőnője: Thurpen De Szánszej-nek is a Meluszín-rend jelvényét, melylyel nemesség jár, adta.

Sz. K.

Armenia a Szeleucidák alatt.

Seleucus Nicator kétségkívül Sándor utódai között a legnagyobb férfi. Ő építé a Tigris mellett — szemközt a mai Bagdaddal — Seleucia városát. Birodalmát, Syriát 72 satrapiára osztá, hogy uralmát az ázsiaiakkal és Armeniával, mely hatalma alá került, megkedveltesse; ezen bölcs szabályt utódai, saját romlásukra, figyelembe nem véve, elidegeníték maguktól Kelet népeit. Parthia, felső Ázsiában, csakhamar elszakadt, mely Persiával együtt Sándor uralma alá jutott volt; Seleucus Nicator utódjai birták azt Antiochus Deusig; mivel ez gyáván kormányozta birodalmát, a parthus Arsaces kitűzte a függetlenség zászlóját s Agathoclest, az Eufraton túl fekvő tartományok kormányzóját 256. Kr. e. elűzvén az Arsacidáknak 465 évig fennállott birodalmát alapítá meg.

Armeniában Artuártnak harminczhárom évi sok szélvész hányta, de megbecsülhetlen hasznú uralkodása után sűrű éj fődte el a már-már kiderült napot; ugyan-is Hêránt (Horont) szintén elismerte a Seleucidák uralmát; de utódja Artáváz megkísérlé lerázni magáról a függést a dobzódás és bujaságba merült Seleucus utódjaitól s birtokát Persiának egyik északnyugati, a legfestőibb tájképet tüntető s nem csekély számú örmény lakta hegyes-völgyes tartománya-, a termékeny Atropateneig vagy-is Arménia és a Káspi-tenger közti Azerbeidsánig (örm. Ádêrbadágán) terjesztette. III. Seleucus vagy-is Nagy Antiochus, ki még némileg késlelteté birodalmának végbukását nagy sereggel s még nagyobb haraggal Ártáváz ellen indul. Ez megfontolván az események fordulatát, ajándékokkal s adófizetési kötelezettséggel N. Antiochust kibékéltette; ez által az ország az egymás gonoszságait behunytt szemmel néző, idegen zsarolók súlyos kezeitől megkíméltetett.

Ártáváz ötven évig erély- és eszélylyel kormányozta Armeniát N. Antiochus látva, hogy Syria szakadozik, Parthia terjeszkedik, nehogy a helyzet vonzó például szolgáljon, Ártáváz elhalálózása után Armeniát két részre osztván Nagy-Armenia kormányzását Artaxiasra (Ardases), Kis-Armeniát Zahriadesre (Záhrán) bizta; mindkettejök nem a nemzet véréből valók, hanem idegenek voltak, hogy az egység lánczai

széttépve s oly szilárd válaszfal legyen emelve, melyet az ő hátrányára alakulható egyetértés áttörni képes ne legyen.

Armenia tulajdonképeni úra Antiochus külpolitikájával Róma haragját vonta magára; a magnesiaai (191 évben) vereség után pedig nagyhatalmi állása is megingott; ezen Syriára nézve nehéz éveket, a belerő emelkedésével az ellenállási képesség fokozására felhasználni a két Armenia élén állók sem késtek és midőn a magnesiaai vereséget követő békében, mely Antiochusra nézve szégyenletes volt, az óriás cseréplábat szétzúzottnak vélték, a két részre osztott Armenia magát függetlenné tevén Artaxias és Zariades helytartók két országot (Nagy-és Kis-Armeniát) alapítottak.

Artaxiasnak úgy a jellemét, mint országa jövőjének szilárdítására tett intézkedéseit, a többi keleti udvarok elvetemültsége és önzésével szemben kellemes színben tünteti fel Hannibál tragoediája is, ki a syr háborúban megújuló boszúvillámok elől (Antiochus,) a külföldi irók által királynak nevezett Artaxiashoz Nagy-Armeniába vonta magát. A szivesség, melylyel fogadtatott, olaj volt az égő sebekre, a vendégszeretet üdítő forrásul szolgált a menekülőnek. De itt sem vágyik nyugalom után; a vér — hajlott kora daczára — nem tespedett lustán ereiben s nagyszerű vállalatával oly munkára adja magát, mely emlékét megörökíté. Hadászati szempontból Armeniának egykori kulcsa e férfiú lángeszének köszöni létét. Az ország fontosb pontjainak megfigyeléséből merített tájékozás után Artaxiasnak egy erősített város építésére gondolatot és tervet adott, s felügyelete alatt emelkedének az Artaxiasról nevezett Artaxata (Ardásád) városnak falai 189-ben Kr. e. E város Eriván és Ararát közt, Araxes bal partján úgy vala építve, hogy a folyónak kanyarulata közt, mintegy félszigetet képezett, így a folyó és a földszoroson készített sáncz és árok egészen bezárta a várost.

Ezalatt Róma, mely minden úton a népek szövetségére vergődött s aztán azok megbuktatásában kérlelhetlen volt, — a független Armeniával is szerződésre lépik. Hogy Artaxias a hatalmasnak barátságát kereste, nem csoda; hisz az eddig nevezetesebb államok annyira meggyengültek, hogy

még csak egy zászlót sem mertek kibontani beléegyezése nélkül. Armeniának legelső érintkezése Rómával, fölzavarta Hánnibálnak nyugodtságát, s ámbár mindedig nem szűkődött szives előzékenységben, de a puhatolva kérdezkedő s karját messzire kinyújtó római senatusnak mennydörgő beavatkozását, s a tűzhelyekhez tolakodó kémjeinek csatangolásait kikerülendő, elhagyta a paizsúl szolgálta helyet s vándorútra kelvén, Bythiniában a remélt menhely helyett halált talált 184-ben Kr. e.

Artaxias csak tizenkét évig tarthatta Armeniát függetlenségben. Ugyanis N. Antiochus, minthogy a Róma által rávetett adó megfizetése végett egy templomnak kincseit akarát elfoglalni, megöletett, — békeszerető fiát IV. Seleucus Philopatort ennek testvére Antiochus Epiphanes követte az uralkodásban. Ez, ki nyilvánosan elkövetni szokott illetlenségei mellett is magát „epiphanes“-nek — jeles — szerte nevezni, felszólította Artaxias, hogy ismerje el függését Syriától és ennek évenként fizessen adót; de miután a követség üres kéznél egyebet nem hozott, ő maga haddal ment ellene, s Artaxias legyőzetvén fogságba esett 165-ben Kr. e. Azonban Antiochusnak pénzre volt szüksége, mert pártolókat kellett szerezni a rómaiaknál, kiknél mindent pénzen lehetett és kellett megvásárolni; udvarának is fényűzése, a keleti tartományokból összehordott kincsek daczára, zilált pénzügyét mindinkább sülyedésnek indította; igen természetes tehát, hogy nagy hajlamot érezhetett Artaxiasnak szabadon bocsátására, miután ennek nagyszerű ajándékaival és évi adójával pazarfényű ünnepélyeinek költségeit — addig — a meddig fedezhette.

Az élő testtel elrohadt Epiphanesnek Kr. e. 164-ben bekövetkezett iszonyú halála után Artaxias azon gyanúból, hogy amant Zahriades izgatta volna fel ellene, ez utóbbinak megrontására gonosz tervekkel foglalkozott; s Zahriades a háború kitörésé: csak Daron kisebb fiának tuszul hagyásával s ajándékokkal tudta eltávolítani; de Zahriades elhalálózása után sem volt képes Kis-Armeniát országához csatolni.

Artaxiasnak harmincz évi kormányzása után fia Ártávázd tiz évig birhatta Armeniát; mert I. Mitridatesnek nevezett N. Arzaces, ki Ázsiának egy nagy rónán fekvő

Báhl nevű városában a chusok földén uralkodott,¹⁾ a könnyű szerrel felkapott zsoldos uralkodását levervén, mint szebb jövőnek keze, véget vetett a Seleucidák zsarnokilag zavaros s szánandóképen eltörpült uralmának, kiknek üzelmeit Armeniának 180 évig tartott fájdalmi regélik.²⁾

E szerint az ország, a szolgaság mérgével terhelt levegőtől megtisztulván, a romok dűledékei alól felemelkedett, s a bátor párthus néppel a legszorosabb viszonyba lépett. Kik voltak és honnan jöttek légyen a párthusok? nem áll tisztában; vajjon Kurdistánból, vagy a szittyák tartományából származtak-e? nem tudatik. E borzasztó lovagok, mintegy 250 év körül Kr. e. a Káspi-tenger közelében telepedtek meg, s keleti Persiának különböző részeiben kalandozva mind inkább terjeszkedtek nyugat felé Syria kárával, míglen Antiochus Deus gyenge kormányja alatt a hős Arsaces birodalmát megalapítá. Először Hecatompylát, nem messze a Káspi-tengertől, később Ctesiphont a Tigris mellett és Ekbatanát választák fővárosokul. Chorenei M. Ársacest és a parthusokat Ábrahámnak Sára halála után Ceturah nejtől született s a keleti részekre távolított Zamrán ivadékának mondja.³⁾

Ezen szükséges előzmény után hadd térjünk át fontos dolgokra. — Armenia, a vitéz párthussal szövetkezve nemzeti egyénisége fentartásáért ünnepélyesen nyilvánult biza-

¹⁾ „Oggidi veggonsi immense rovine nella grande Bucara presso il sito dove si crede fosse una volta la famosa Bactra (Diodor I. 118 l.) che sembra la Bahl antica „Chor, M. olasz fordít. 98 l. — Choren. M. földrajza szerint „Bahlia“ (Parthia) Ariának egyik tartománya. Történeti művének 2 k. 2 fej. pedig mondja, hogy N. Sándor halála után 60 évvel a párthusok felett uralkodott a hős Arsaces Keletnek városában, mely Bahlnak hivatik a chusok földén. — A chusok földéről l. „Armenia“ 1887 évfolyam 139 l. s ennek kapcsán a chus-hun-magyar népről 230- 234 l.

²⁾ N. Sándor — mint láttuk — 328-ban K. e. Váhe elestével hódította meg Armeniát. »Scriptores de rebus gestis Alexandri hunc regem nihil commemorant; nec mirum, quum id ipsum taceant, quomodo Armenia sub imperium macedoni cum fuerit subjuncta, quam tamen Mithreni ab Alexandro commendatam fuisse tradunt. Diod. Sicul. 2. Whiston, Hist. M. Chor. 75. l.

³⁾ Mózes I. k. 25 r. 1—2 v.

lommal Válárságot, Árzág parthus királynak fivérét üdvözli királyul. Bölcs és indokolt volt e tény; mert az ahhoz kötött remények egyre valósultak, s ezzel Armenia újra elfoglalta a szereplő tért.

MARKOVICH JAKAB.

A cigányok Örményországban

ezelőtt 500 évvel.

A kölni Wallraf-féle könyvtár, egy 1405-ben befejezett hártýakézirata, a 14. század második felében tett keleti utazás részletes és igen érdekes leírásának közepe-részét tartalmazza, azon vidék akkori alnémet tájszólása szerint. Egy részét kiadta dr. L. Ennen, a Benfey-féle „Orient und Occident“ I. kötete (1862) 449—482 és 627—646 lapjain: „Der Orient, ein Bericht vom Niederhein aus dem Ende des XIV. Jahrhundert,“ cím alatt, rövid bevezetéssel.

A szerző Armeniában is volt (voltak már előtte is többen, pl. Montavil János, ki 1322-ben indult el Angliából) és igen érdekes leírást közöl Örményországról, a melyről más-hol is szól (452, 458, 459, 638, 638, 641. lapokon). Legfontosabb itt a cigányok egyik legrégebb megemlítése, az örményországi cigányok élénk és elég részletes rajza (464—465), a mely sok vonásban meglepően talál a mi mostani cigányainkra. Az utazó *Mandopolos*-oknak nevezi őket, a mit a szerkesztő a *mangavav* (koldulok, általán: kérek) cigány igével hoz összeköttetésbe.

Minthogy a közlő folyóirat nálunk igen ritka s a leírás tájszólása is nehezen érthető, minthogy most nálunk élénken érdeklődnek a cigányokra vonatkozó kutatások iránt, nem tartom haszontalannak e részlet közlését:

„Vannak az országban továbbá más nyomoruságos keresztények *mandopolos*-oknak híjják őket ottan; ezek összeállva járnak-kelnek feleségeikkel és gyermekeikkel együtt és se télen, se nyáron soha sem jutnak fedél alá. És kóborolnak nagy csapatokban egyik falúból a másikba és min-

denféléket művelnek, a miből megélhessenek; és az asszonyok elhozzák a gyermekeiket is a házakba, de nem maradnak három napnál tovább egy helyen. És hogyha valahol tovább tartják őket, hát belehalnak, ha csak három napig is voltak abban a házban, a hol meghaltak. És ezeknek az embereknek maguk közt külön nyelvök van, a melyet senki sem ért, csak ők maguk közt; de ők mégis meg értik, ha más emberek beszélnek és soha sem veszekednek (?) maguk közt..... És így járnak télen-nyáron egyik várostól a másikhoz és nagy csapatokban táboroznak éjjel-nappal, síp-pal, dobbal (?), mintha vész előtt volnának; és többnyire összelopkódják azt, a mit esznek-isznak. És ha egy nagy falú elé érkeznek, hát nagy sokadalmat (látványosságot) csapnak, hogy az emberek mind kifutnak, ők pedig a közben enni- s innivalót lopnak. Továbbá ezek az emberek a miféle nép közé jutnak, legyenek azok keresztények avagy pogányok, valameddig náluk vannak, mind addig azoknak a szokásaihoz tartják magokat ételben és italban, böjtölésben és élelmezésben. És nincs nekik sem urok, sem papjok, hanem a miféle keresztények közt szülnek asszonyaik gyermekeket, azoknak szokásai szerint is kereszteltetik meg azokat és a milyen keresztények közt vannak vasárnap, mind együttesen templomba mennek síp- és dobszóval és misét tartanak a három szent királyról, hogy ezeknek kedvéért kísérje és oltalmazza őket az Isten, ha hegységeken és sivatagokon át vándorolnak. És a milyen keresztények közt ezek az emberek meghalnak, azoknak hite szerint temetkeznek.“

Közli: DR. HERRMANN ANTAL. *)

*) A kínálkozó alkalmat szívesen felhasználjuk arra, hogy derék munkatársunk „Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn“ című jól szerkesztett szükséges folyóiratát, melyből már két tartalmas füzet jelent meg — tisztelt olvasóink becses figyelmébe ajánljuk. Ezen pártoláraméltó folyóirat előfizetési ára egész évre (első évfolyam 1887—1888) 5 frt.

Egy keleti testvér a hazai örményekről.

A Smyrnában megjelenő „Keleti Sajtó“ című havi örmény szemle múlt évi októberi száma egy nyílt levelet közölt; ezt egy keleti örmény (B. Ch.), ki pár évvel ezelőtt hazánkban járt, intézte az akkori smyrnai püspök: Melchisedek Murádiánczhoz. Az érdekes levél azon részét, mely a hazai örményekről szól, időszerűnek látjuk az „Armenia“-ban is közre adni. Az átutazó, egyszerű örmény létére elég értelmesen ír.

Magyarországon szép számmal laknak örmények. Azon helységekben, hol örmények is vannak, a kereskedést ezen utóbbiak tartják kezökben. A magyar-örmények, kik nagy részt jólétnek örvendenek, vagy kereskedők, vagy hivatalnokok. — Így például Budapesten a járásbíró örmény, neve Gajzágó Manó; a főkapitány Török János és a főorvos Pátrubány Gergely szintén örmények. — A kolozsvári örmények közül Korbuly Bogdánról tesztek említést; van itt sok jóra való örmény, kik évenként megülik Világosító-Szt.-Gergely ünnepét. . .

Az örmények két várost építettek; egyik Szamosújvár, másik Erzsébetváros. Szamosújvárnak közel 6000 lakosa van; polgármestere örmény; a lakosok közt vannak igen gazdagok is, mint Pap Norszesz. A két örmény szentegyház közül az egyik a plebániái templom, a másik pedig Salamon-templom név alatt ismeretes. Van e városban kórház, nemzeti szegény ápolda, iskola, melyben a növendékek örményül is tanulnak. A szamosújvári örmény clerus 6 papot számlál; a mostani plebános Bárány Lukács. (Kárên vagy Kárnig). E rendes felosztású város folyó (Szamos) mellett fekszik; vára, melyben foglyók őriztetnek, javító intézetül szolgál. Innen egy órai távolságra fekszik Deés, hol szintén vannak gazdag örmények; például Bothusánczi (Bocsánczi) János és Márton.

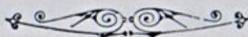
Erzsébetvároson is eleinte csak örmények laktak; de most van e város falai között elegy magyar, oláh, német sőt zsidó is. A polgármester mint eddig, úgy most is örmény.

A magyar-örmények buzgók, istenfélők, vendégszeretők; sok helyütt láttam a Szt.-Gergely képét, mely azt az eseményt

ábrázolja, midőn a nagy apostol, Tiridates királyt, ennek családját és az örmény népet kereszteli. Habár a magyar-örmények nyelvében nem egy idegen elem (magyar, oláh, lengyel, perzsa, török, tatár) vegyült, mégis az még manapság is sok ó-örmény szót képes felmutatni. így például: tuszdér (leány); az asszony urát páchtanak — *բախտ*, szerencse — hívja; az út neve dsámpháh — *ճամբապահ*; a rossz ember csudzádz, *խուճած* vagy thoph *թոփ մարդ* (szemét, sepredék); az atya átháh, *աթա*, (török szó); a becsületes: hárgivor *հարկիւոր*; a hölgy bikha stb.

Még most is készítenek sajátos örmény ételeket; ilyenek: dolmá, *մոլմա*; péláv (philáv) *փլաւ*; churuth *խուրութ*; ágáncsábur, ágádsábur *աղանջաւոր*, heriszá *հերիսա*, és nagybójtben máchoch-ot *մախոխ*; új-évben dálauszit, *մալաւսիտ* és húsvétkor kátá-t *կատա*; stb.

TURTSÁ MIHÁLY.

A magyar-örmények.

I.

A bécsi „Európa“ című örmény lap — mely dr. Dsámdsián Fülöp tanár-szerkesztő*) ügyes kezében a negyvenes években szép virágzásnak örvendett, 1850 nov. 26-iki és következő számaiban a magyar-örményekről ezeket írja:

„Ez alkalommal az erdélyi és magyarországi örmények és ezek nemes családjaival akarjuk közelebbről és terjedelmesen megismertetni tisztelt olvasóinkat.

A Bagradita uralkodó-ház tönkrementése, Ani főváros elpusztulása és a Ruberisták ciliciai királyságának eltörlése után az örmény nemzetnek egy jelentékeny része (körülbelül mintegy 3000 család) Jó-Sándor moldovai fejedelem (1402 —

*) Dr. Dsámdsián bécsi mechitharista, konstantinápolyi születésű volt; elhalt fiatal éveiben (1854). Több tudományos munkát hagyott hátra; nevezetes olasz-francia-török és örmény szótára (1854). Nagy beesben tartják hat nyelven írt következő művét: »Nouveau guide de conversation français-, anglais-, arménien-, turc-, allemand-italien. Vienne 1848.«

1435) alatt Moldovába költözött... Mint más helyütt, úgy itt is, mielőtt Moldova földjére léptek, az ország fejedelmével egyezséget kötöttek és csak több kiváltság megszerzése után mentek be az országba, hol erkölcsük, magukviselete, szorgalmuk és a kereskedésben tanúsított ügyességük miatt szíves fogadtatásban részesültek. Hét városban telepedtek le. Moldovában az örmények városaikat, templomok, nagy épületek, és kereskedelmi állomások által kiemelték, úgy annyira, hogy kevés idő múlva jó hírnevet szereztek maguknak, nemesiséget nyertek, meggazdagodtak és nagy földbirtokoknak urai lettek... De mivel 1668-ban egy Henkul nevezetű egyén, a moldovai fejedelem ellen fellázadva zavargásokat idézett elő — és a következő évben a törökök is a régi Lengyelország Podolia tartományának Kameniec*) megerősített városát megtámadták, a moldovai örményeket is nagyon sok szerencsétlenség érte; közülök sokan életüket veszítették, mások vagyonuktól fosztattak meg. Azok, kik életben maradtak, látva az ország pusztulását és a tartós zavargást, hogy a végveszélytől megmeneküljenek és csendes életmódhoz juthassanak, az erdélyi hegyekre futottak.

Itt tartozkódtak majdnem három esztendőig; de mivel ezen idő alatt egyszer sem kínálkozott kedvező alkalom a visszatérésre (Moldova), az akkori erdélyi fejedelem- I. Apafi Mihályhoz fordultak.

Ez a bölcs fejedelem, kinek tudomása volt az örmények szorgalma és ügyességéről, mivel országában a kereskedelmet virágzó állapotba akarta helyezni, szívesen megengedte nekik, hogy Erdélybe jöhessenek és itt szabad kereskedést űzhessenek. Előbb Csikba, Gyergyó-Szent-Miklós- és Beszterczére költöztek. A feltételek, melyek mellett befogadtattak szólottak arról is, hogy az örmények nem fognak külön nemzetnek tekintetni, hanem a magyarokhoz számíttatnak; mert az ország törvényei szerint, itt csak a magyar, a székely és a szász a nemzet. Magok az oláhok, kik majdnem megközelítették az egy milliót, az ország akkori tör-

*) A hazai derék Gámenczi család e várostól nyert nevezetet. A vég czi, tzi, megfelel a magyar *i* képzőnek; így lett a Petele helységnevből a Petelei örmény családnév.

vényei értelmében külön nemzetnek nem tekintettek és külön nemzeti joggal nem bírtak.

Kezdetben az örményeknek azon városokban, a hol laktak, birájuk volt; később I. Lipót. püspökük közvetítésére megengedte, hogy (a mostani Szamosújvár) várost építsenek. Ezután Erzsébetvároson kezdettek maguknak lakházakat építeni. Később mind a két város a szabad királyi városok sorába vétetett fel; kiváltságot kapott III. F. ároly királytól és az erdélyi fejedelmektől. Szamosújvár város szabadalmi okmánya 1726 október 17-én adatott ki; Erzsébetváros pedig 1738. május 10-én nyert szabadalmat, mely 1747. febr. 27-én ismét megerősített és közzététetett... Most az örmények különböző lakó helyekről lassanként ezen két városba gyűltek össze. Ezen városokban az örmények külön törvényszéket alapítottak; a törvénykezés történhetett örmény nyelven, és csak akkor, midőn a per magasabb forum elébe került, folytatták azt latin vagy német nyelven. E városok tanácsa 12 személyből állott; a hivatalnokok mind örmények voltak. (A következő részletet, mely arról szól, hogy miként egyesültek a hazai örmények a róm. kath. egyházzal, mivel folyóiratunkban más szakavatt toll már közölte — kihagyjuk.)

Az isteni szolgálatban megtartották saját nyelvöket és nemzeti szertartásukat kevés változtatással; és hogy ezen szertartás változatlanul megmaradhasson, azt Velenczében ki is nyomatták (1825). Négy plébániájok van; ezek közül az első a szamosújvári, hol a plebánossal együtt 7 segédlelkész van; a második plebánia az erzsébetvárosi, hol két örmény-pap tartozkodik; a harmadik a gyergyó-szent-miklósi egy lelkészszel, a negyedik a szépvízi egy lelkészszel. A fent említett egyházokon kívül a velencei mechitháristáknak van Erzsébetvároson egy filialis házuk.

GOVRIK GERGELY.

Örmény menyekző Amerikában.

Az amerikai „New-York Herald“ lapban a következőket olvassuk: Dsenánián tisztelendő úr megeskette Márásleán Záruhit Bugdeán Györggyel.

„Easterne Star Hall“-ban (Keleti csillag-terem) örmény menyekzőt láttunk. — A menyasszony Márásleán Záruhi, ki csak két évvel ezelőtt távozott el Konstantinápolyból, barna szépség; egészen örmény typus. Hófehér ruhája, melynek karjait a szél lengette, rojt- és prémmel volt ékítve; arczát a szokásos narancs-virág szegélyű menyasszonyi lepel fődte, kezében rózsza- és liliomból kötött bokrétát tartott.

A menyasszony segítői (nyoszolóleány) voltak Szaráfián Záruhi és Dioneán Krisztina, kik szintén fehér ruhát viseltek; mindkettő fekete szemű szép kisasszony.

A vőlegény is — Bugdeán György — valóságos örmény jelleg. Négy éve, hogy amerikai ruhát visel. Segítője (nász-nagy, Dioneán Kherovpe volt.

Több mint kétszáz vendég volt jelen; ezek közül sokan tagjai az örmény egyesületnek.

Az első szobából gyönyörű énekhang hallatszott; erre a nagy terembe lépett a menyekzői menet; elől volt a vőlegény segítőjével; a második sort a menyasszony két segítője képezte, ezek után ment a menyasszony. Most következtek a szülők, két nővére és fivérei. A vőlegény segítőivel együtt a terem bal oldalán foglalt ülést, míg a menyasszony két segítőjével a jobb oldalon levő székekre ült le; mögöttük ült a menyasszony családja.

Most a menyasszony két segítője énekelt el egy örmény éneket; azután Dsenánián pap maga elébe szólította a jegyeseket. Erre felállott a menyasszony, szülői pedig megfogták jobb és balkarját és a vőlegényhez közeledve, ennek átadták az arát. A menyasszony nővére jobbról állott.

Az egyházi szertartás, mely egészen örmény nyelven ment végbe — bevégeztével, vőlegény és menyasszony egymás mellé ült.

Míg 200 emberszem a szép menyasszonyt nézte, Szaráfián Anna úrnő felállott és az „Örmény egység“-ről egy csinos beszédet tartott. — Erre itallal kínálták meg a jelenlevőket; végre néhány dal eléneklése után szétoszlott a vendégkoszorú.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A két örmény város a magyar országgyűlésen. Szamosújvár és Erzsébetváros az erdélyi részekben örmények által alapított két szabad királyi várost, országgyűlési követküldési, illetőleg képviselő-választási joggal lett felruháztatásuk óta mostanig összesen tizenhaton képviselték; névszerint a következők: Csiky István (Erzsébetváros), Dániel Márton (Erzsébetváros) Gajzágó Ferencz (Szamosújvár), Gajzágó Salamon (Szamosújvár), Jakabb Bogdán (Szamosújvár), Jókay Mór (Erzs.), Karácsonyi János (Erzs.), Korbuly Bogdán (Sz.-újvár) Lászlóffy Antal (Sz.-újvár), Lukács Béla (Sz.-újvár, utóbb Erzsébetváros), Másvilági István (Erzs.), Dr. Molnár Antal (Sz.-újvár), Novák Márton (Sz.-újvár), Dr. Pátrubány Gergely (Erzs.), Sárosy Ferencz (Sz.-újvár), Simay Gergely (Sz.-újvár). — Tudvalevőleg mindkét szab. kir. várost 1878-ig két-két követ, illetőleg képviselő representálta előbb az erdélyi, utóbb a magyarországi hongyületeken; de választottjainak a többi magyar városok és megyék képviselőivel szemben — habár az elősoroltak Jókay Mór és Sárosy Ferencz kivételével mindnyájan örmények — nemzetiségi politikát soha sem követtek.

„Oly fiatal, s már Jakabffy?“ A Jakabffy-ak régidő óta a magyarhoni legtekteintélyesebb örmény családok közé tartoztak. Délmagyarországban e család különböző, előkelő állású tagot számlált a multban, s mutathat fel a jelenben is. Részben nagy kiterjedésű, jól rendezett uradalmak birtokosai s mint ilyenek az ország legnagyobb adófizetői közt foglalnak helyet. Egy régibb tagja a családnak, Jakabffy Simon, udvari méltóságra emeltett, s Krassó-megye 1848-iki tehetséges főjegyzője: a korán elhalt Jakabffy Miklós, valamint az említett megye mai jeles főispánja: Jakabffy Imre is ugyanazon, még a mult században magyar nemességet nyert, erdélyi származású örmény családnak ivadékai. Oly megszokott dolog volt már a szabadságharcz előtti időben is, hogy az, ki a Jakabffy nevet viselte, előkelő állású egyén, — miszerint csak e körülményre vezethető vissza ama régi keletű német közmondás mely magát a családi nevet mintegy rang gyanánt látszik feltüntetni, és eredeti alakjában így hangzik: „So jung, und schon Jakabffy?“

Örmény hadvezérek Oroszországban. A régi örmény királyság területének jelentékeny része jelenleg orosz uralom alatt állván, természetszerű következménye e helyzetnek, hogy egy oly tehetséges népfaj, minő az örmény, valamint a polgári foglalkozás minden nemében — és pedig az anyagi és szellemi téren egyaránt — úgy a katonai pályán is képes volt Oroszországban nem egy kiváló egyéniséget felmutatni. A híres orosz hadvezérek: Loris-Melikoff, Lazareff, Tergukasoff. (tulajdonkép Melik, Lázár, Derchugasz,) mind hárman örmények! A két utóbbi azonban már elhalt,

Loris-Melikoff pedig — ki II. Sándor csár alatt még az orosz birodalom élén állott — ma már meglehetősen háttérbe szorult az orosz nagy politika színpadán, s mint mondják „a kis örmény“ (oroszul: armjaska), ki az utóbbi orosz-török háborúban Ardáhánt oly heves ostrommal elfoglalta, és Ghazi Mukhtár török pasával a csöndes áni-i romok táján oly kemény harcztot vívott, — jelenleg, mint állítják, épea eayhébb kormányzati elveinél és alkotmányosabb érzületénél fogva nélkülözi III. Sándor csár részéről azon korlátlan bizalmat, melylyel az előbbi orosz uralkodó őt, mint kiváló hadvezért és eszes államférfiut kegyeivel oly magasan ki-tüntette.

A mi családneveink. Az erdélyi örmény családok ősei eredeti örmény neveiket azon különböző nemzetek nyelvére is lefordították, melyeknek körében az Araráttól: Kárpátokig terjedő vándorlásaik közben rövidebb vagy hosszabb ideig meg voltak telepedve. Így neveztettek el az eredetileg örmény nevű Hádsi-k a török-tatárok közt Sirin-, és Zárif-oknak, az oláhok közt Moldvában: Mëndrul-oknak, itt a magyar hazába előbb Csínásoknak, kik most Czifrák-nak neveztetnek. Az örmény családnevek között található idegen eredetű nevek tehát korántsem kölcsönzések; hanem etimologice akként keletkeztek, hogy elődeink neveiket egyszerűen lefordították más nyelvekre azért, mivel az idegen azokat nehezen tudta kimondani, és hogy a nagyobb részt bizonyos jelentéssel bíró ősi családnevek értelmét a nem örmények is megérthessék. Nem az idegen adott tehát az örménynek idegen nevet, hanem az örmény nevezte el örmény honfitársát idegen névvel is. Mások azon helységtől, hol laktak nyerték előneveiket, így Botusántól a Botsáczhi, Kámeniecztól a Kámeneczhi (Gámeneci), Foksántól a Foksánczhi előnevet, mely később kiszorította a család vezetéknevét. Neveink között van egy pár olasz eredetű is, — mint Mesko, Háuko, — melyek valószínűleg a krimiai tartozkodás idejében véettek föl, (azon időben a genuai olaszok levén a félsziget urai); néhány lengyel származású mint: Voith, Potoczki; vannak ezenkívül még török-tatár, perzsa-arab és román eredetűek. Végre tulajdonképeni névmagyarosítások is fordultak elő az örmények között s ezeknek száma szintén jelentékeny; így lett péld. a Gajzágó család egyik ága névváltoztatással: Bogdánffy.

Örmény dalok (Chansons Arméniennes). Milanoban Ronchi Camill átírásával következő örmény zene-művek jelentek meg:

1—I. Erzerumi emlék (Souvenir d' Erzeroum), II. Kársi emlék (Souvenir de Kars), III. Eriváni emlék (Souvenir d' Erivan). A három dal ára 1 frt 50 kr. (3 frank).

2. Armenia csillaga (Etoile d' Arménie, mazurka pour piano); ára 1 frt 25 kr (2 frank 25 s.)

3. Araxes partjain (Aux Bords de l' Arax, mazurka pour piano); ára 1 frt 25 kr (2 frank 25 s.)

A 2. és 3. szám alatt említett füzet zongorára irt zeneszerzemény. — Ezen zeneművek a marseilles-i „Armenia“ szerkesztőjénél is kaphatók, ki azokat a kitett árban bérmentesen küldi a megrendelőknek.

Az örmény kereskedő ékességei: Becsület, igazság és munkáság. Minden percét az üzlet ügy igénybe veszi, hogy alig maradjon ideje az üdülésre. A hazugság nem kenyerre. — Ha a sikertelen évek oly mostoha helyzetbe juttatják, hogy elvállalt kötelezettségének eleget tenni nem képes: eladja felesége ékszereit, megfosztja magát mindenétől, — hogy becsületét megválja. Ilyen az örmény kereskedő Magyarországon, Romániában, Törökországban. . . .

Mi újság az örmény világban ?

Gorove-útca Budapesten. A kereskedelmi miniszterium új palotája mellett, — melyben az igazságügyi miniszterium és több alárendelt hatóság is van elhelyezve, — egy egészen új útca keletkezett. A fővárosi közmunka-tanács ezt Magyarországnak az újabb, alkotmányos korszakban legelső kereskedelmi minisztere után Gorove-útczának nevezte el, s utasította a fővárosi mérnöki hivatalt, hogy utczai névjelző táblákról gondoskodjék s az új Gorove-útczára néző telkek helyrajzi számainak jegyzékét a közmunka-tanácsnak mutassa be. — Részünkről addig is, míg alkalmunk lenne a tekintélyes örmény családból származott Gorove miniszternek tüzetes életrajzát folyóiratunkban közölhetni — már ezen alkalommal megjegyezhetjük: hogy Gorove István volt miniszter atyja, Gorove László, kinek nevét a magyar drámairodalom történetében is föltaláljuk, Szamosújvár város jeles polgára volt, és innen költözött ki később a Bánátba.

A szultán udvaráról hosszabb tárczát ír a „Fővárosi Lapok“ konstantinápolyi magyar levelezője. Cikkében többek között elmondja, hogy a szultán a zenét igen kedveli, magának és vendégeinek gyönyörködtetésére jó zenekart tart s két jeles zeneművész: az olasz Guatelli s a francia Dussöt pasai ranggal és fizetéssel vannak udvarában alkalmazva, — továbbá, hogy maga a szultán is jól zongorázik, s Devlet örmény zongora-művész, (ki kegyeltje) nem ritkán négy kézre játszik.

Estély Kairóban. Az egyiptomi osztrák-magyar segély-egylet február 9-én a kairói konzuli hatóságok védnöksége alatt jótékony célú táncestélyt rendezett az Alhambra-ban; mely az osztrák-magyar uralkodó-pár képével s monarchiánk zászlóival volt felszítve. Az estélyen többek közt a kairói örmény notabilitások két legkiválóbbja: Nubár pasa, az egyiptomi kormány elnöke, és ennek rokona: Tigrán pasa, pénzügyminiszter is jelen voltak. A minden várankozáson felül sikerült estély, melyen a tánczot a magyar Rosty, csász. és királyi főkonzul nyitotta meg a nejjével, a jótékony célra is tekintélyes összeget eredményezett.

Váni-tenger. A szultán parancsot adott, hogy két nagy és három kisebb, óráukéat 9 mérföldet haladó gőzhajót készítsenek a Váni-tengeren való közlekedés előmozdítása végett. A hajók, melyeknek költsége 120.000 frtba van előirányozva, a konstantinápolyi hajógyárban fognak elkészülni.

Jelentékeny tudós. Széruánczdéán Kárekin püspököt, ki széles tudományával eléggé ismeretes Keleten, január 19-én (.8>8) az orosz „Császári földrajzi társaság“ levelező taguak választotta.

Szép örökség. Áségián Jakab gazdag örmény, ki nem rég Alexandriában (Áfrika) halt el, összes vagyonát végrendeletileg nemzetének hagyományozta. A tan- és közművelődési célra hagyott hét jelentékeny földbirtok évi jövedelme 30000 forint. — Legyen áldott a derek hagyományozó felejthetlen emléke!

Ötnyelvű tanfolyam A „Ruszki Khurier“ tudósítása szerint a moszkvai Lázár-fele örmény akademia igazgatója Khánáneáncznak kezdeményezése folytán az akademia termében örmény, arab, perzsa, török és georgiai nyelven előadások tartatnak. A moszkvai katonai és kereskedői osztályból sokan hallgatják ezen előadásokat. Az előadások 6 hónapig tartanak. A mondott időköz alatt tartandó bármely nyelvű tanfolyam ára 5 rubel (8 frt 10 kr.)

Egy francia konsul, kinék neje örmény. A „Figaro“ közli a svédországi francia konsul Barer-nek életrajzát; ebben az író azt mondja, hogy Barer igen boldog családi életet él örmény származású nejevel, ki gyönyörű tenor hangjával betölti lakása termeit.

Menelich uralkodó ajándéka. A „Szerveth“ februári számainak egyikében olvassuk, hogy Habes (Abyssinia) szomszédságában fekvő Soa föld fejedelme 2600 frank (1300 frt) értékű aranyat küldött az alexandriai örmény iskola javára. Az iskolai felügyelőséghez intézett sajátkezű levelében ezt írta Menelikh: „Működjenek közre, hogy a tanügy előhaladást tegyen.“

Egy jelentékeny festő. A konstantinápolyi származású Khurksán örmény festőnek, ki a New-York-ban megnyitott iparműkiállításán szép képeivel színtén részt vett, egyik nagy figyelmet keltett képét, — mely a főséges Ararátot ábrázolja, az Egyesült-Államok elnöke vette meg. Az ilyen derek művésznek, ki az örménysegnek diszes büszkesége — példája szolgáljon másoknak buzdításul.

Kitüntetett tanuló. Huakheárbejundeán Kristóf, a gyógyszerészeti felsőbb akademia (Páris) örmény ajkú hallgatója nyerte el az idén a Lavuazie nevére alapított nagy ezüst-érem elsejét (Prix des thèses.) Első alkalom, hogy Parisban örmény tanuló e kiváló kitüntetésre érdemesült.

Felelős szerkesztők és kiadó tulajdonosok:

GOVRIK GERGELY és SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvár, Todorán E. „Aurora“ könyvnyomda.